

Narbaeva Nodira Jumanazarovna
“Jinayat nizamshiligín qollaw teoriyasi hám ámeliyati”
qánigeligi 2-kurs magistranti
Utemuratova Sapargul Shamshetovna
Yuridika ilimleri kondidati, Docent
Berdaq atindağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti
Ózbekstan Respublikasi, nókis.

**KORRUPCIYAĞA QARSI GÚRES ALIP BARIWDI TÁRTIPKE
SALIWSHI XALIQ ARALIQ NORMATIV-HUQIQIY HÚJJETLER.**

Annotaciya: *Bul maqalada korrupsiyağa qarsı gúres alıp bariwda xalıq aralıq birge islesiwdiń áhmiyeti ha'm korrupciyağa qarsı gúresiw boyınsha xalıq aralıq huqıqiy hújjetlerdiń mazmunına huqıqiy jaqtan analiz berilgen.*

Gilt sózler: *Korrupciya, korrupciyanıń tiykarg'i qa'siyetleri, korrupciyanıń transmilliy formaları, korrupciyağa qarsı gúresiw boyınsha xalıq aralıq huqıqiy hújjetler.*

Narbaeva Nodira Jumanazarovna
Graduate2 course in the specialty
"Theory and practice of the application of criminal law"
Utemuratova Sapargul Shamshetovna
Associate professor
Karakalpak State University named after Berdakh
Republic of Uzbekistan, Nukus

**FIGHT AGAINST CORRUPTION INTERNATIONAL LEGAL
DOCUMENTS.**

Abstact: *This article provides a legal analysis of the importance of international cooperation in the fight against corruption and the content of international legal documents on combating corruption.*

Keywords: *Corruption, the main characteristics of corruption, transnational forms of corruption, international legal acts on combating corruption.*

Búgingi kúnde korrupciya mashqalasına jáhanniń barlıq mámleketlerinde dus keliw múmkin. Lekin, bul korrupciya barlıq mámlekette birdey degendi ańlatpaydı. Korrupciyanıń kelip shıǵıw sebepleri túrli mámleketlerde hár túrli bolıp, bul sol mámlekettiń rawajlanıw jolınıń tariyxıy basqıshı menen, siyasiy, social-ekonomikalıq jaǵdaylardıń hár túrliligi menen sıpatlanadı. Sol sebepli korrupciyanıń aldın alıw hám onı pútkilley joq etiw boyınsha ulıwmalıq birdey bolǵan sharalardı islep shıǵıw múmkin emes.

Ózbekstan Respublikasında korrupciyaǵa qarsı gúres alıp barıw bul tarawda jaqsı jolǵa qoyılǵan xalıq aralıq qatnasıqlarsız múmkin emes.

Korrupciya kóp waqıtlardan berli xalıq aralıq qubılıs esaplanadı. Korrupciyalıq procesler dúnya júzlik rawajlanıwǵa kerı tásir etiwı múmkin. Xalıq aralıq konvencionalarda názerde tutılǵan korrupciyalıq qılmıslar xalıq aralıq xarakterdegi jinayatlar retinde tán alınadı hám xalıq aralıq jinayatlar strukturasına kirgiziledi. Korrupciyanıń transmilliy formaları (shet el lawazımlı shaxslardıń hám xalıq aralıq shólkemlerdiń lawazımlı shaxslarınıń paraxorlıǵı) jámiyetlik qáwipliliginiń ósiwine sebep bolmaqta. Joqarıdaǵı sebepler korrupciyaǵa qarsı gúresiw tarawında xalıq aralıq birge islesiwdiń zárúrligin hám áhmiyetin belgileydi.

Korrupciyaǵa qarsı gúresiw boyınsha xalıq aralıq birge islesiw mámleketler arasındadı óz organları (sonıń ishinde huqıq qorgaw organları), xalıq aralıq mámleketlik hám mámleketlik emes shólkemler, transmilliy korporaciya hám basqa shólkemler formasında ózine tán qatnasıqlar sisteması kórinisinde bolıwı múmkin.

Bul birge islesiw sisteması xalıq aralıq dárejedege kelisilgen qatnasıqlardı óz ishine aladı: a) korrupciyaǵa qarsı siyasat; b) korrupciyaǵa qarsı strategiya; v) xalıq aralıq shártnamalar hám kelisimler islep shıǵıw hám qabıl etiw, mámlekettiń ishki nızamshılıǵında olardı implementaciyalaw; g) korrupciyanıń aldın alıw ushın tiyisli subektlerdiń xabar hám izetlew alıp barıw, huqıqtı qollanıw, shólkemlestiriw-huqıqıy iskerligi sonday-aq, oǵan qarsı tikkeley qarsı gúresiw.

Коррупцияға қарсы күрес алып барыуда халық аралық бирге ісlesiwдиң аһmийети коррупцианың трансмиллий формаларына қарсы нәтиьjели мexанизмлерin іslep шығуь hәм халық аралық дәреьedeги бирден-бир концептуал аппаратты қалыпlestiriwde кóринisin табaды, бул илаьларсыз коррупцияға қарсы күрес алып барыуды әмелге асырыwдиң унамлы дәреьesine еrisiw мүмкин емес.

Коррупцияға қарсы күresiw бойынша халық аралық huқықуь hұьjetлер óз mazmunы бойынша комплекс актлер болып, оның mazmunы халық аралық жинаьат huқықуь retlestireтуғын predmetiniң sheғарасынан шетке шығaды.

Коррупцияға қарсы күres tarawындағы халық аралық бирге іslesiwди тәртипке салатуғын тийкаргы халық аралық huқықуь hұьjetлер қатарына ең алды менен төмendeгилерди атап óтиw зүрүр:

Бирлескен Миллетлер Шóлкeminiң коррупцияға қарсы күresiw бойынша қабил етилген hұьjetлери¹:

1) «Huқықуь тәртипти сақлаw бойынша лаwазымлы шaxслардың әдеп-икрамлыь Kodeksi» (BMSH Bas assambleyasының Резоьуциyasы менен 1979-жылы 17-декабрде қабил етилген);

2) Huқықуь тәртипти сақлаw бойынша лаwазымлы шaxслардың әдеп-икрамлыь Kodeksin нәтиьjели әмелге асырылуь ushын basshы принциплер (BMSH ның Экономикалыь hәм Социаллыь Кеңesi Резоьуциyasы менен 1989-жылы 24-майда қабил етилген);

3) Мәмлекетлик лаwазымлы шaxслардың халық аралық әдеп-икрамлыь kodeksi (BMSH Bas assambleyasының Резоьуциyasы менен 1996-жылы 12-декабрде қабил етилген);

4) Бирлескен Миллетлер Шóлкeminiң Халық аралық sawда operაციyаларында коррупция hәм парaxорлыьқа қарсы күresiw haqqындағы Декларациясы (BMSH Bas assambleyasының Резоьуциyasы менен 1996-жылы 16-декабрда тастыьқланған);

¹ Бул хұьжетлер менен төмendeги интернет мәнзиллери аркалы танысыуыңыз мүмкин.: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conv2000.shtml

5) Terrorizmdı qarjılandırıwǵa qarsı gúresiw haqqındaǵı xalıq aralıq konvenciya (BMSH Bas assambleyasınıń Rezolyuciyası menen 1999-jılı 9-dekabrde qabıl etilgen);

6) Birlesken Milletler Shólkeminiń Transmilliy shólkemlesken jınayatshılıqqa qarsı gúresiw haqqındaǵı Konvenciyası (BMSH Bas assambleyasınıń Rezolyuciyası menen 2000-jılı 15-noyabrda qabıl etilgen);

7) Birlesken Milletler Shólkemi Forumınıń ofshorlar boyınsha Kommyunikesi (Kayman atawları, 2000-jıl 30-31-mart);

8) Birlesken Milletler Shólkemi Bas xatkeriniń korrupciyaǵa baylanıslı dokladı (Vena, 2001-jıl 8-17-may);

9) Korrupciyaǵa qarsı gúresiw boyınsha is ilajlar toplamı (2001-jıl iyun);

10) Korrupciyaǵa qarsı gúresiw sharaları. Puldı tazalawǵa qarsı gúresiw sharaları. Jınayatshılıq hám ádil sudlaw: XXI ásir shaqırǵına juwaplar haqqındaǵı Vena deklaraciyasın ámelge asırıw háreket Rejesi (BMSH Bas assambleyasınıń Rezolyuciyası menen 2002-jılı 15-aprelde qabıl etilgen)

11) Birlesken Milletler Shólkeminiń Korrupciyaǵa qarsı gúresiw haqqındaǵı Konvenciyası (BMSH Bas assambleyasınıń Rezolyuciyası menen 2003-jılı 31-oktyabrde qabıl etilgen).

Birlesken Milletler Shólkeminiń Korrupciyaǵa qarsı Konvenciyası.

Korrupciyaǵa qarsı gúresiw boyınsha eń tiykarǵı xalıq aralıq hújjet bul - Birlesken Milletler Shólkeminiń Korrupciyaǵa qarsı Konvenciyası esaplanadı.

Ózbekstan Respublikası usı xalıq aralıq hújjetti ratifikaciya qılǵan: Ózbekstan Respublikası Oliy Majlisi Nızamshılıq palatası tárepinen «Birlesken Milletler Shólkeminiń Korrupciyaǵa qarsı Konvenciyasına Ózbekstan Respublikasınıń qosılıwı haqqında»ǵı Nızamı 2008-jılı 24-iyunda qabıl etildi 2008-jılı 27-iyunda Ózbekstan Respublikası Oliy Majlisi Senatı tárepinen maqullandı hám 2008-jılı 28-avgusttan baslap kúshke kirdi².

BMSHniń Korrupciyaǵa qarsı Konvenciyası kirisiw hám de 8 bap, 71 statyadan ibarat bolıp, 1-bapta (1-4) ulıwma qaǵıydalar, 2-bapta (5-14)

² Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси. – Тошкент, 2008. – № 7. – Б. 8.

korрупциyaniń aldın alıw sharaları, 3-bapta (15-42) jınayatshılıq hám huqıqtı qorǵaw iskerligi, 4-bapta (43-50) xalıq aralıq birge islesiw, 5-bapta (51-59) aktivlerdi qaytarıw boyınsha sharalar, 6-bapta (60-62) texnikalıq járdem hám maǵlıwmat almasıw, 7-bapta (63-64) ámelge asırıw mexanizmleri, 8-bapta (65-71) juwmaqlawshı qaǵıydalar sáwlelengen.

*Evropa Keńesi hám Evropa Awqamınıń korрупciyaǵa qarsı gúresiw boyınsha hújjetleri*³:

Evropa Keńesiniń korрупciya ushın jınayıy juwapkershilik haqqındaǵı Konvenciyası (Strasburg, 1999-jıl 27-yanvar);

Evropa Keńesiniń korрупciya ushın puqaralıq-huqıqıy juwapkershilik haqqındaǵı Konvenciyası (Strasburg, 1999-jıl 9-sentyabr);

Evropa Keńesiniń jınayıy iskerlikten alınǵan dáramatlardı tazalaw, anıqlaw, alıp qoyıw hám konfiskaciyalaw haqqındaǵı Konvenciyası (Strasburg, 1990-jıl 8-noyabr);

Korрупciyaǵa qarsı gúresiwdiń jigirma principi (Evropa Keńesi Ministrler Keńesi tárepinen qabıl etilgen 1997-jıl 6-noyabr);

Mámleketlik xızmetkerleri ushın Model ádep-ikramlılıq kodeksi (Evropa Keńesi Ministrler Keńesi tárepinen qabıl etilgen 2000-jıl 11-may);

Siyasiy partiyalardı hám saylaw kompaniyasın qarjılandırıwda korрупciyaǵa qarsı birden bir qaǵıydalar (Evropa Keńesi Ministrler Kabineti tárepinen qabıl etilgen 2003-jıl 8-aprel);

Qarjı sistemasınan puldı tazalaw maqsetlerinde paydalanıwǵa jol qoymaslıq haqqındaǵı EII Direktivası (1991-jıl 10-iyun);

Puldı tazalawǵa qarsı Parij deklaraciyası (Evropa Awqamınıń puldı tazalawǵa qarsı parlamentar konferenciyasınıń Juwmaqlawshı deklaraciyası 2002-jıl 8-fevral).

*Gárezsiz Mámleketler Awqamı sheńberinde korрупciyaǵa qarsı gúresiw boyınsha qabıl etilgen hújjetler*⁴:

³ Бул хужжетлер менен төмендеги интернет мәнзиллери аркалы танысыўыңыз мүмкин.: <http://www.coe.int/lportal/web/coe-portal/what-we-do/rule-of-law/corruption?dynLink>

Жинаятшилққа қарсы гүресiwде Ǵárezsiz Мámлекетлер Аwқамы қатнасыwshı-мámлекетлердiн birge islesiwі haqqındaǵı Kelisimi (Moskva, 1998-jıl 25-noyabr);

«Korрупciyaǵa қарсы siyasattıń nızamshılıq tiykarları haqqında»ǵı Úlgi Nızamı (ǴМА Парламентлераралық assambleyasınıń XXII-plenar májlisinde qabıl etilgen 2003-jıl 15-noyabr);

«Korрупciyaǵa қарсы гүresiw haqqında»ǵı Úlgi Nızamı (ǴМА Парламентлераралық assambleyasınıń XIII-plenar májlisinde qabıl etilgen 1999-jıl 3-aprel);

«Nızamsız jollar menen alınǵan dáramatlardı legallastırıwǵa qarsılıq etiw haqqında»ǵı Úlgi Nızamı (ǴМА Парламентлераралық assambleyasınıń XII-plenar májlisinde qabıl etilgen 1998-jıl 8-dekabr);

«Shólkemlesken jinayatshılıqқа қарсы гүresiw haqqında»ǵı usınıs nızamshılıq akti (ǴМА Парламентлераралық assambleyasınıń Qararı menen qabıl etilgen 1996-jıl 2-noyabr).

*FATF Shólkeminiń korрупciyaǵa қарсы гүresiw boyınsha hújjetleri*⁵:

FATFniń qırq usınısı (2003-jıl 20-iyun redakciyası);

FATFniń qırq usınısına túsinik (2003-jıl);

FATFniń puldı tazalawǵa қарсы гүresiw boyınsha xalıq aralıq birge islesiwge tosıq bolıp atırǵan jigirma bes tiykarǵı norma (2003-jıl);

Terrorizmdi qarjılandırıw menen baylanıslı operaciyaların anıqlaw boyınsha qarjı shólkemler ushın FATF usınısları (2002-jıl).

Basqa xalıq aralıq shólkemlerdiniń korрупciyaǵa қарсы гүresiw boyınsha hújjetleri:

Is boyınsha xalıq aralıq operaciyalardı ámelge asırıwda shet el mámleket lawazımlı shaxsı tárepinen para beriwge қарсы гүresiw haqqındaǵı Konvenciya (Ekonomikalıq birge islesiw hám rawajlanıw Shólkemi (OESR) tárepinen qabıl etilgen 1997-jıl 21-noyabr);

⁴ Бул хужжетлер менен төмендеги интернет мәнзиллери арқалы танысыўыңыз мүмкин.: <http://www.iacis.ru/html/?id=22&str=list&nid=1>

⁵ Бул хужжетлер менен төмендеги интернет мәнзиллери арқалы танысыўыңыз мүмкин.: <http://www.eurasiangroup.org/ru/eag/fatf.php>

Korruptsiyağa qarsı gúresiw haqqındağı Amerika aralıq Konvenciyası (Karakas, 1996-jıl 29-mart);

Ádillik hám qáwipsizlik organları xızmetkerlerine qarata korruptsiyağa qarsı gúresiw hám olardıń hújdanlı hám hadal bolıwın támiyinlew sharaları boyınsha ulıwma usınıslar (Korruptsiyağa qarsı gúresiw máseleleri boyınsha Global forum, Vashington, 1999-jıl 24-26- fevral).

Ózbekstan Respublikasınıń «Korruptsiyağa qarsı gúres haqqında»ğı Nızamında, eger Ózbekstan Respublikasınıń xalıq aralıq shártnamesında korruptsiyağa qarsı gúresiw haqqındağı nızam hújjetlerinde názerde tutılğan basqasha qağıydalar belgilengen bolsa, xalıq aralıq shártname qağıydaları qollanıladı degen norma belgilengen.

Paydalanılğan ádebiyatlar dizimi:

1. Закон Республики Узбекистан «О противодействии коррупции» от 3 января 2017 г. № 419.
2. 2. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции принята резолюцией 58/4 Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 г.
3. 3. Уголовный кодекс Республики Узбекистан. - 22.04.1994.
4. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси. – Тошкент, 2008. – № 7. – Б. 8.
5. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conv2000.shtml
6. <http://www.coe.int/lportal/web/coe-portal/what-we-do/rule-of-law/corruption?dynLink>
7. <http://www.iacis.ru/html/?id=22&str=list&nid=1>
8. <http://www.eurasiangroup.org/ru/eag/fatf.php>